

Antonio Skurati

M

SIN VEKA

Prevela s italijanskog
Gordana Breberina

 Laguna

Naslov originala

Antonio Scurati

M. IL FIGLIO DEL SECOLO

© 2018 Giunti Editore S.p.A./Bompiani

Published by arrangement with The Italian Literary Agency

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale italiano.

Ova knjiga je prevedena zahvaljujući doprinosu za prevod italijanskog Ministarstva za spoljne poslove i međunarodnu saradnju.

Događaji i likovi u ovom dokumentarnom romanu *nisu* plod autorove mašte. Naprotiv, svaki pojedinačni događaj, lik, dijalog ili govor o kome se ovde pripoveda istorijski je dokumentovan i/ili neosporno potvrđen iz više izvora. Činjenica je, ipak, da je ovo izmišljena priča kojoj stvarnost obezbeđuje sopstveni materijal. Nije, međutim, proizvoljna.

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

„Ja sam sila prošlosti.“

Pjer Paolo Pazolini

SADRŽAJ

1919.	9
1920.. . . .	159
1921.. . . .	277
1922.. . . .	399
1923.. . . .	543
1924.. . . .	617
<i>Glavni likovi</i>	725
<i>O autoru.</i>	737

1919.

*Osnivanje borbenih saveza**
Milano, pjaca San Sepolkro, 23. mart 1919.

Nalazimo se na pjaci San Sepolkro. Nema ni sto ljudi, nema nikoga ko nešto znači. Malo nas je i mrtvi smo.

Čekaju da uzmem reč, ali nemam šta da kažem.

Pozornica je prazna, poplavilo ju je jedanaest miliona leševa, more tela – pretvorenih u kašu, rastopljenih – more koje se izlilo iz rovova u Krasu, na Ortigari, Soči. Naši junaci su već ubijeni ili će biti ubijeni. Volimo ih sve do jednog, bez razlike. Sedimo na svetoj gomili mrtvih.

Realizam koji sledi posle svake poplave otvorio mi je oči: Evropa je sada pozornica bez likova. Svi su nestali: bradati muškarci, veličanstveni melodramatični očevi, velikodušni, plačljivi liberali, gromoglasni, učeni i otmeni govornici, umerenjaci i njihov zdrav razum, kojima oduvek dugujemo svoju nesreću, propali političari koji žive u paničnom strahu od predstojećeg pada i svakoga dana moljakaju odlaganje neizbežnog događaja. Svima njima je odzvonilo. Starce će povući ova ogromna masa, pet miliona boraca je na granicama, pet miliona onih koji se vraćaju. Treba uhvatiti korak, brz korak. Predviđanje ostaje isto, još će biti gadno. Rat je i dalje

* *Fasci di combattimento*, osnovne jedinice fašističke partije, kod nas se obično prevode kao borbeni savezi, a ponekad i kao borbeni snopovi, budući da „fascio“ znači snop. (Prim. prev.)

na dnevnom redu. Svet ide ka dvema velikim partijama: na jednoj strani su oni koji su bili, na drugoj oni koji nisu bili.

Ja to vidim, sve to jasno vidim u ovoj publici mahnitih i besprizornih, a ipak nemam šta da kažem. Mi smo narod povratnika iz rata, čovečanstvo preživelih, ostataka. U noćima pokolja, šćućurene u kraterima, protresao nas je osećaj sličan epileptičarskom zanosu. Govorimo kratko, sažeto, samouvereno, na mahove. Prospemo ideje koje nemamo, pa već sledećeg trena ponovo utonemo u ćutanje. Mi smo poput duhova nesahranjenih mrtvacu koji su prepustili reć ljudima u pozadini fronta.

A ipak, jedino su ovo moji ljudi. Ja to dobro znam. Ako je neko zbunjen, onda sam to ja, izgubljeni zaštitnik demobilisanih, koji traži put. Ali rodilo se, valja ga ljuljati. Raširenih nozdrva, u ovoj polupraznoj dvorani osećam miris veka, a onda pružam ruku, opipavam puls svetine i siguran sam da je ovde moja publika.

Prvi skup borbenih saveza, koji je *Popolo d'Italija* nedeljama najavljiavao kao sudbonosni sastanak, bio je zakazan u pozorištu *Dal Verme*, koje ima tri hiljade mesta. Ali prostrana dvorana je otkazana. Između velike prazne sale i male sramote izabrali smo ovo drugo. Zadovoljili smo se ovom salom za sastanke Kluba Saveza trgovaca i industrijalaca. Ovde bi sada trebalo da govorim. Između četiri zida obložena sumornim tirkiznozelenim tapetima, iznad malog sivog župnog trga, okružen pozlatom koja uzalud pokušava da prene iz obamrlosti naslonjače u stilu bidermajera, među malobrojnim raščupanim kosama, ćelavim glavama, patrljicama ruku, omršavelim povratnicima iz rata koji udišu nezdravi vazduh u tom prostoru predviđenom za sklapanje poslova, drevnu obazrivost i pedantnu škrtost obraćuna.* U dnu sale se, s vremena na vreme, znatiželjno promoli neki ćlan kluba. Neki veletrgovac sapunom, uvoznik bakra ili nećeg sličnog. Zbunjeno baci pogled, pa se vrati da popuši cigaru i popije kampari.

Ali zašto bih morao da govorim?!

* Aluzija na „Poemu o sansepolkristima“ Filipa Tomaza Marinetija. (Prim. prev.)

Skupu predsedava Feručo Veki, vatreni intervencionista,* kapetan arditas,** otpušten iz vojske zbog bolesti, crnomanjast, visok, bleđ, mršav, upalih očiju – znaci narušenog zdravlja. Razdražljiv i naprasit tuberkulozni bolesnik koji govori oštro, priča koješta i ne zna za meru, i koji se na javnim manifestacijama, u važnim trenucima, zanese kao neki besomučnik, padne u demagoško bunilo i onda... onda stvarno postaje opasan. Položaj sekretara pokreta biće gotovo sigurno poveren Atiliju Longoniju, bivšem železničaru, neukom, revnosnom i budalastom, kakvi samo poštene ljudi umeju da budu. Njemu ili Umberto Pazeli, sinu zatvorskog čuvara rođenom u zatvoru, trgovačkom zastupniku, revolucionarnom sindikalisti, garibaldijevcu u Grčkoj, mađioničaru u putujućim cirkusima. Ostale rukovodioce ćemo nasumice odabrati među onima koji najviše galame u prvim redovima.

Zašto bih morao da govorim ovim ljudima?! Zbog njih su događaji nadmašili svaku teoriju. To su ljudi koji jurišaju na život kao komandos. Preda mnom su samo rov, pena dana, zona boraca, arena ludaka, brazda u poljima preoranim topovskom paljbom, kavgadžije, poremećeni, prestupnici, ekscentrični geniji, dokoličari, malograđanski plejboji, šizofreničari, aljkavci, nestali, pripadnici paramilicija, noćobdije, bivši robijaši, recidivisti, anarhisti, sindikalni podbunjivači, očajni novinarčići, politička boemština povratnika iz rata, oficiri i podoficiri, ljudi iskusni u rukovanju vatrenim ili hladnim oružjem, oni za koje se, po povratku u normalnost, ispostavilo da su nasilnici, fanatici koji ne znaju tačno šta misle, preživeli koji, ubeđeni da su junaci predodređeni da umru, pogrešno lečeni sifilis brkaju sa znakom sudbine.

Ja to znam, vidim ih ovde ispred sebe, odlično ih poznajem: to su ljudi rata. Rata ili mita o njemu. Želim ih onako kako muškarac želi ženu i ujedno ih prezirem. Da, prezirem ih, ali to nije važno: jedno doba je završeno, drugo je počelo. Ruševine se gomilaju,

* Intervencionisti su se, za razliku od neutralista, pristalica Trojnog saveza, zalagali za rat protiv Austrije. (Prim. prev.)

** Jurišni odredi Italijanske kraljevske vojske. (Prim. prev.)

otpad se međusobno privlači. Ja sam čovek za vreme „posle“. I držim do toga. Istorija se pravi sa ovim lošim materijalom – sa otpacima ljudskog roda.

U svakom slučaju, ovo imam pred sobom. A iza sebe nemam ništa. Iza sebe imam 24. novembar hiljadu devetsto sedamnaeste. Kobarid. Agoniju našeg doba, najteži vojni poraz svih vremena. Vojska od milion vojnika uništena je za jedan vikend. Iza sebe imam 24. novembar hiljadu devetsto četrnaeste. Dan kada sam izbačen iz Socijalističke parije, salu Humanitarnog društva u kojoj su proklinjali moje ime, radnike kojima sam samo dan ranije bio idol i koji su rušili jedni druge kako bi imali čast da me udare pesnicom. Sada svakoga dana dobijam poruke u kojima mi žele smrt. Žele je meni, D’Anunciju, Marinetiju, De Ambrisu, čak i Koridoniju, koji je pre četiri godine poginuo u trećoj bici na Soči. Žele smrt onima koji su već mrtvi. Sada nas mrze zato što smo ih izdali.

„Crvene“ mase slute svoj skori trijumf. Za tri meseca su pala tri carstva, tri loze koje su šest vekova vladale Evropom. U epidemiji „španskog“ gripa već su se zarazile desetine miliona žrtava. Događaji odražavaju apokaliptične potrebe. U Moskvi je prošle nedelje održan kongres Treće komunističke internacionale. Partije koja je za svetski građanski rat. Partije onih koji me žele mrtvog. Od Moskve do Meksiko Sitija, na celoj Zemljinoj kugli. Počinje doba politike masa, a nas je ovde manje od sto.

Ali ni to nije važno. Niko više ne veruje u pobeđu. Ona je već došla i mirisala je na blato. Ovo naše oduševljenje – Mladost, mladost!* – samoubilački je oblik očajja. Mi smo s mrtvima, milioni njih se javljaju na našu prozivku u ovoj polupraznoj dvorani.

Dole, na ulici, čuju se povici šegрта koji prizivaju revoluciju. Mi se smejemo. Već smo izveli revoluciju. Gurnuši ovu zemlju u rat, 10. maja hiljadu devetsto petnaeste. Sad nam svi govore da je rat završen. Ali mi se i dalje smejemo. Mi smo rat. Budućnost pripada nama. Ne вреди, tu ne može ništa da se učini, ja sam poput zveri: osećam vreme koje dolazi.

* Reči kojima počinje refren pesme arditu pod nazivom *Mladost*, koja će kasnije postati himna italijanskih fašista. (Prim. prev.)

Benito Musolini je snažne građe, iako boluje od sifilisa.

Ta robusnost mu omogućava da stalno radi.

Odmara se do kasno ujutru, izlazi iz kuće u podne, ali se ne vraća pre tri posle ponoći i tih petnaest sati, sa kratkom pauzom za jelo, posvećeno je bavljenu novinarstvom i politikom.

Sladostrastan je i to dokazuju mnogobrojne veze koje ima sa raznim ženama.

Emotivan je i impulsivan. Zbog ovih osobina je upečatljiv i ubedljiv kad drži govore. Iako dobro govori, ne može se stvarno nazvati govornikom.

On je, u suštini, osećajan čovek i to mu donosi simpatije, prijateljstvo mnogih.

Nesebičan je, širokogrud, i zato važi za altruistu i filantropa.

Veoma je inteligentan, pronicljiv, odmeren, promišljen, dobar je poznalac ljudi, njihovih vrlina i mana.

Ljudi mu se na prvi pogled dopadnu ili ne dopadnu, sposoban je da se žrtvuje za prijatelje, istrajan u netrpeljivosti i mržnji.

Hrabar je i smeo; ima organizatorske sposobnosti, kadar je da brzo donosi odluke; nije, međutim, toliko istrajan u uverenjima i namerama.

Veoma je častoljubiv. Pokreće ga uverenje da predstavlja značajnu snagu u rešavanju sudbine Italije i odlučan je da to pokaže. Čovek je koji se ne miri sa drugorazrednim položajima. Hoće da bude u prvom planu i da vlada.

U zvaničnom socijalizmu se brzo popeo od skromnih početaka do istaknutog položaja. Pre rata je bio idealan direktor lista *Avanti!*, prema kome se upravljaju svi socijalisti. Tada je bio veoma cenjen i omiljen. Neki od njegovih nekadašnjih drugova i obožavalaca i dan-danas priznaju da niko ne razume i ne tumači bolje od njega dušu proletarijata, koji je veoma ražalostila njegova izdaja (otpadništvo), kada je od iskrenog i vatrenog pobornika potpune neutralnosti za samo nekoliko nedelja postao iskreni i vatreni pobornik uključivanja u rat.

Ne verujem da je to bilo sračunato, iz interesa ili zbog novčane koristi.

Uostalom, nemoguće je utvrditi koliki se deo njegovih socijalističkih ubeđenja, kojih se nikad nije javno odrekao, izgubio u finansijskim transakcijama neophodnim za nastavak borbe kroz *Popolo d'Italia*, novi list koji je osnovao, u kontaktu s ljudima i strujama različitih uverenja, trvenjima sa

nekadašnjim drugovima, pod stalnim pritiskom nesavladive mržnje nekih njegovih nekadašnjih sledbenika, njihove zlobne zajedljivosti, optužbi, uvreda i neprekidnih kleveta. Ali čak i da su se desile te tajne promene, koje su ostale u senci najnovijih događaja, Musolini nikada neće dozvoliti da se to vidi i uvek će želeti da izgleda kao socijalista, možda će se uvek zavaravati da to jeste.

Ovo je, na osnovu mojih istraživanja, moralni lik tog čoveka, koji je u suprotnosti sa uverenjem njegovih nekadašnjih istomišljenika i pristalica.

Bez obzira na to, ukoliko neka osoba velikog autoriteta i inteligencije uspe da pronađe slabu tačku u njegovim psihološkim karakteristikama, ukoliko uspe, pre svega, da osvoji njegove simpatije i uvuče mu se u dušu, ukoliko uspe da mu pokaže koji je pravi interes Italije (pošto ja verujem u njegov patriotizam), ukoliko mu sa mnogo takta ponudi neophodna sredstva za političko delovanje u skladu sa zajedničkim dogovorom, tako da se ne stekne utisak kako je naprosto ukroćen, Musolini će, malo-pomalo, dopustiti da ga ona pridobije.

Ali s obzirom na njegov temperament, nikad nećete biti sigurni da se na nekoj krivini neće odmetnuti. Kao što je već rečeno, emotivan je i impulsivan.

Izvesno je da bi u protivničkom taboru Musolini, čovek od misli i akcije, uspešan i oštar pisac, ubedljiv i energičan govornik, mogao da postane vođa, strašan batinaš.

Izveštaj generalnog inspektora za javni red Đovanija Gastija,
proleće 1919.

Akcioni savezi intervencionista

Juče je u salonu Kluba trgovaca i industrijalaca održan skup na kome su grupe intervencionista osnovale Regionalne saveze. Na skupu su govorili industrijalac Enco Ferari, kapetan ardita Veki i razni drugi. Prof. Musolini je izložio polazne osnove za delovanje saveza: isticanje značaja rata i onih koji su se u ratu borili; dokazivanje

da su imperijalizam, za koji se okrivljuju Italijani, želeli svi narodi, uključujući i Belgiju i Portugaliju, i da je stoga protivljenje stranim imperijalizmima na štetu naše zemlje protivljenje italijanskom imperijalizmu uperenom protiv drugih država; najzad, prihvatanje izborne bitke koja se vodi na „temu“ rata i suprotstavljanje svim onim partijama i kandidatima koji su se protivili ratu.

Posle izlaganja mnogobrojnih govornika, Musolinijevi predlozi su usvojeni. Na skupu su bili predstavljeni razni italijanski gradovi.

Korijere dela sera, 24. mart 1919,
rubrika „Nedeljne vesti“

Krada tri tone sapuna

Lopovi su ušli u prostorije magacina Đuzepea Blena u viji Pomponaci broj 4 i uspeali da odnesu ravno šezdeset četiri sanduka sapuna, svaki težak pola kvintala.*

Jasno je da je za tovarenje toliko teške i glomazne robe bio potreban veliki broj izvršilaca i da su za više od trideset kvintala robe morali da raspoložu kolima i konjima ili automobilima.

Činjenica je da je izvedena tako duga, bučna i lako uočljiva operacija a da nisu mogli da budu prikupljeni korisni tragovi koji upućuju na drske lopove. Vrednost ukradene robe dostiže oko petnaest hiljada lira.

Korijere dela sera, 24. mart, 1919,
rubrika „Nedeljne vesti“

* Jedan kvintal iznosi sto kilograma. (Prim. prev.)

Benito Musolini
Milano, početak proleća 1919.

Samo nekoliko ulica deli viju Paolo da Kanobio, gde je sedište redakcije lista *Popolo d'Italija*, takozvane jazbine broj dva, od milanskog ogranka Udruženja arditu u viji Červa broj 23, jazbine broj jedan. Kada u proleće hiljadu devetsto devetnaeste Benito Musolini izlazi iz svoje kancelarije kako bi večerao u gostionici, te ulice su smrdljive, bedne i opasne.

Botonuto je komadić srednjovekovnog Milana koji je urastao u grad iz dvadesetog veka. Mreža uličica i radnji, ranohrišćanskih crkava i javnih kuća, jeftinih hotela i birtija, prepun uličnih prodavaca, kurvi i skitnica. Ne zna se tačno poreklo njegovog imena. Možda potiče od vratanaca u zidu koja su se nekad nalazila na južnoj strani i kroz koja su prolazile vojske. Neki kažu da je ova reč, koja upućuje na nabubrele žlezde, * iskrivljeno prezime jednog nemačkog plaćenika koji je došao sa Barbarosom. Kako bilo da bilo, Botonuto je smrdljiva kaljuža tačno iza Pjace del Duomo, geometrijskog i veličanstvenog centra Milana.

Da bi prošao kroz nju, čovek mora da zapuši nos. Prljavština izbija iz zidova, Vikolo dele Kvalje je pretvoren u pišaonicu, ljudi zaudaraju kao buđ na leševima, prodaje se sve i svašta, pljačke i

* Autor aludira na „pupljenje dojki“, pošto *bottone* (pupoljak), sastavni deo izraza *bottone mammario* (pupljenje dojki), podseća na naziv ove četvrti (*Bottonuto*). (Prim. prev.)

premlaćivanja se dešavaju u po bela dana, vojnici se guraju na ulazima u bordele. Svi zarađuju, posredno ili neposredno, od prostitucije.

Musolini kasno večera. Izlazi posle deset uveče iz direktorskog brloga – sobička koji gleda na usko dvorištanice, neku vrstu uspravne cevi koja je sa redakcijom lista povezana odmorištem sa gvozdеноm ogradom – i pošto upali cigaretu, veselo krene žustrim korakom kroz taj smrdljivi deo grada. Družine bosonogih siročića uzbuđeno upiru prstom u njega – *el matt*,* viču jedni drugima – prosjaci, koji sede u prljavštini na ivičnjaku, pružaju ruku, makroi, naslonjeni leđima na dovratke, pozdravljaju ga klimajući glavom, s poštovanjem, ali prijateljski. On svima uzvraća pažnju. S nekima zastane da razmeni poneku reč, dogovara se, zakazuje sastanke, sklapa male sporazume. Prima u audijenciju u svom dvorištu čuda. Vršu smotru tih ljudi zatvorenih u kavezu kao neki general u potrazi za vojskom.

Zar revolucije nisu uvek tako podizane: naoružavanjem celog najnižeg sloja društva revolverima i ručnim bombama? Kakva je, na kraju krajeva, razlika između hronično demobilisanog, neprilagođenog povratnika iz rata koji radi za dve lire kao čuvar u novinama i okorelog prestupnika koji se „prodao“ i koji zarađuje od prostitucije? Sve je to iskusna radna snaga. On to stalno ponavlja Čezareu Rosiju – svom najbližem saradniku, možda svom jedinom pravom savetniku – koji se sablažnjava zbog mešanja s tim ljudima. „Još smo previše slabi da bismo mogli bez njih“, često mu ponavlja ne bi li ublažio njegovu ogorčenost. Nema sumnje da su previše slabi: *Korijere dela sera*, list nadmene liberalne buržoazije, posvetio je osnivanju borbenih saveza kratku vest od samo deset redova u gradskoj hronici, prostor koji je namenio i vesti o krađi šezdeset četiri sanduka sapuna.

Kako bilo da bilo, Benito Musolini te večeri početkom aprila posmatra još neko vreme svoje dvorište čuda, a onda isteže vrat naviše i napred, steže vilicu, traži podnošljiv vazduh lica podignutog prema nebu, ispod već gotovo ćelave lobanje, podiže

* Ludak na milanskom dijalektu. (Prim. prev.)

okovratnik sakoa, gnječi cigaretu petom i produžava korak. Grad utonuo u mrak, uličice pune izopačenosti batrgaju se iza njega poput ogromnog oslabljenog organizma, džinovskog ranjenog grabljivca koji hramljući ide u susret kraju.

Vija Červa je, s druge strane, stara, mirna i tiha aristokratska ulica. Romantičan ton joj daju plemićke kuće na dva sprata, koje se provetravaju preko prostranih, skladno uređenih dvorišta. U mraku svaki korak odjekuje na sjajnom asfaltu, pomerajući manastirsku atmosferu u malim koncentričnim krugovima. Arditi su zauzeli jedan lokal za radnju sa skladištem u vlasništvu gospodina Putata, oca jednog od njih, tačno preko puta palate porodice Viskonti di Modrone. Tim uzbuđenim povratnicima, koji uznemiravaju buržuje jer se po zimi šetkaju naokolo sa okovratnikom uniforme raskopčanim na golim grudima i bodežom za pojasom, nije bilo lako da obezbede sebi dom. Izuzetni vojnici kada treba jurišati na neprijateljske položaje, dragoceni u vreme rata, ali odbojni u vreme mira. Kad nisu izvaljeni u nekom bordelul ili ne sede u nekom kafeu, arditi sada imaju skroman smeštaj u tim dvema praznim sobama, gde se opijaju usred dana, bulazne o narednim bitkama i spavaju na podu. Ovako koriste to beskonačno posleratno vreme: prave mit od nedavne prošlosti, histerično govore o skoroj budućnosti i vare sadašnjost pušeći cigaretu za cigaretom.

Arditi su dobili rat, ili bar to pričaju jedni drugima. Prave od sebe mit do te mere da je dvadesetogodišnji Đani Brambilaski, jedan od najegzaltiranijih, u *Arditu*, zvaničnom glasilu novog udruženja, napisao: „Onaj ko nije ratovao u jurišnim bataljonima nije ni učestvovao u ratu čak i ako je u ratu poginuo.“ Bez njih, međutim, sigurno ne bi bila probijena linija na Pjavi, sa kontraofanzivom koja je u novembru hiljadu devetsto osamnaeste omogućila pobedu nad austrougarskom vojskom.

Surova epopeja arditskog pokreta započela je sa takozvanim „četama smrti“, specijalnim odredima inženjeraca zaduženih da pripreme teren za juriše rovovske pešadije. Noću su sekli žičane

ograde i aktivirali neeksplodirane mine. Danju su napredovali puzeći, zaštićeni potpuno beskorisnim oklopima, dok ih je komadala topovska vatra. Onda je svaki rod – pešadija, bersaljeri,* alpinci – počeo da osniva sopstvene jurišne odrede, birajući među najiskusnijim i najhrabrijim vojnicima četa na prvoj liniji fronta one koji će se obučavati za bacanje ručnih bombi, upotrebu bacača plamena i mitraljeza. Presudno je, međutim, bilo uvođenje bodeža, pravog-pravcatog rimskog oružja. Tada je počela legenda.

U ratu koji je ukinuo tradicionalan pojam vojnika kao agresora, u kome su te, nepomičnog u rovu, ubijali gasovi koji nadražuju kožu i tone čelika ispaljenog s nekog udaljenog položaja, u tehnološkom masakru koji je bio posledica nadmoći odbrambene vatre nad pokretljivošću vojnika koji je krenuo u juriš, arditi su vratili prisnost borbe prsa u prsa, udarac koji se zadaje pri fizičkom kontaktu, grčenje ubijenog koje se, preko podrhtavanja oštrice, prenosi do ubičinog ručnog zgloba. Umesto da proizvede agresore, rovovski rat je od miliona boraca stvorio branioc, čija se ličnost oblikovala kroz poistovećivanje sa žrtvama neke neizbežne kosmičke katastrofe. U tom ratu ovaca spremnih za klanje oni su vratili samopouzdanje koje može da ti dâ samo veština čerečenja čoveka hladnim oružjem kratke oštrice. Pod nebom na kome besne čelične oluje, usred bezimene masovne smrti, pokolja kao masovnog industrijskog proizvoda, oni su vratili individualnost dovedenu do krajnjih granica, kult junaštva antičkih ratnika i onaj naročiti užas koji ume da ti ulije samo koljač kad lično dođe u jazbinu gde si se sakrio ne bi li te ubio sopstvenim rukama.

Osim toga, arditi su negovali sve prednosti šizofrenije. Specijalne jedinice nisu bile podvrgnute disciplini koja važi za običnog vojnika, nisu marširale, nisu imale iscrpljujuće smene u rovu, nisu se satirale kopajući podzemne prolaze ili klešući hodnike u steni, već su živele sportskim životom u pozadini, gde su u danima bitke kamioni intendantske službe dolazili da ih pakuju kako bi ih istovarili blizu položaja koje je trebalo osvojiti. Ti ljudi su u istom danu mogli da zakolju austrijskog oficira za doručak, a

* Vojnici specijalnog korpusa lake pešadije. (Prim. prev.)

uveče uživaju u pašteti od bakalara u nekoj gostionici u Vičenci. Normalan život i ubistvo, od večeri do jutra.

Pošto je, posle izbacivanja iz Socijalističke partije, izgubio vojsku proletarijata, Benito Musolini ih je odmah instinktivno regrutovao. Već 10. novembra hiljadu devetsto osamnaeste, na dan kada se slavila pobeda, posle govora poslanika Anjelija kod spomenika Pet dana,* direktor lista *Popolo d'Italija* je došao među ardite kamionom na kome se vijorila crna zastava sa lobanjom. U kafeu *Borsa* je, podižući čaše penušavog vina, nazdravljao baš njima, među milionima boraca:

„Ratni drugovi! Ja sam vas branio kada vas je bednik blatilo. Osećam deo sebe u vama i možda se i vi prepoznajete u meni.“

I oni, ti hrabri borci, koje je Visoka komanda upravo u tim danima slave ponižavala dugim marševima bez vojne svrhe u venecijanskoj dolini između Pjave i Adiđea ne bi li uposlila ratnike koji su najednom postali nezgodni i nepotrebni, prepoznali su se u njemu. On, omražen i profesionalni mrzitelj, znao je da se njihova ogorčenost gomila, da će uskoro biti povratnici iz rata koji su svime nezadovoljni. Znao je da uveče u šatorima proklinju političare, visoke komande, socijaliste, buržuje. U vazduhu je bio španski grip, a u nizijama, prema moru, malarija. Dok su, već odbačeni, kopnili od groznica i dok je besramna smrt bila sve dalje u sećanju, arditi su dodavali jedni drugima pljosku s konjakom i čitali naglas reči tog čoveka koji je iz svoje milanske kancelarije u njima slavio „život bez slabosti, smrt bez straha“. Tri godine su bili ratnička aristokratija, vojnici koji su na naslovnim stranama dečjih novina veličani kao junaci: okovratnici koji lepršaju na vetru, bombe u ruci i nož između zuba. Za samo nekoliko nedelja, pošto su se vratili u civilni život, postaće gomila neprilagođenih. Četrdeset hiljada lutajućih mina.

Velika Italija je skromna, masna i zadimljena gostionica. Prostor je neugledan, cene umerene, gosti redovni, ali se smenjuju. U to

* Spomenik u slavu žrtava sukoba između građana Milana i austrijske vojske između 18. i 22. marta 1848. (Prim. prev.)

doba noći mahom su to novinari i loši glumci, pisci, komediografi, nema balerina. U sumornoj atmosferi se ističu samo karirani belo-crveni stolnjaci ispod opletenih boca guturnija* sa brda oko Pjačence. Skoro svi gosti su muškarci i skoro svi su već pijani.

Musolini prilazi stolu u uglu, gde ga čekaju trojica ljudi. To je izdvojen sto, daleko od izloga, odakle se lako kontroliše ko ulazi. Desno se vidi mala zasebna sala, odakle dopire galama koju prave štamparski radnici socijalisti za jednim stolom. Kada Benito Musolini skine sako i šešir pre nego što sedne, na toj strani nakratko nastane muk. Onda uzbuđenje poraste. Prepoznali su ga. Iznenada je on u središtu razgovora.

I ljudi za njegovim stolom su poznate osobe. Desno od njega sedi Feručo Veki, student tehničkog fakulteta, koji je iz Romanje, isto kao Musolini, predstavnik futurističkog pokreta, intervencionista i višestruko odlikovani kapetan ardita. U januaru je osnovao Kasu za uzajamnu pomoć ardita i Nacionalnu federaciju Italijanskih ardita. Crna musketarska bradica, visok, upale oči, oboleo od tuberkuloze, nemilosrdan zavodnik. O njemu se pričaju neverovatne i neobične stvari: bio je ranjen preko dvadeset puta, kažu da je sam, pomoću ručnih bombi, zauzeo austrijski rov i obljubio ženu svog pukovnika dok je noću ležala kraj usnulog supruga.

Krvoločna strana stola je, međutim, ona preko puta. Tamo sedi nizak, zdepast čovek bikovskog vrata, zbog koga se stiče utisak da mu je glava nasadena pravo na trup. Na njegovom bucmaštom licu tupavi osmeh, u koji su razvučene vlažne usne, ukazuje na užasnu okrutnost u detinjstvu. Dete-bik povremeno podigne glavu, zadrži dah i upilji se uprazno kao ispred objektivna nekog fotografa. Osim poze, teatralna mu je i odeća: ispod sivozelenog gornjeg dela uniforme nosi crni džemper sa rol-kraginom, sa belom lobanjom sa bodežom između zuba izvezenom na sredini. Sa pojasa, koji mu drži pantalone, visi drugi, pravi bodež, sa drškom od sedefa.

Zove se Albino Volpi, trideset godina, stolar, višestruko osuđivan zbog običnih delikata, prijavio se u ardite, obični sudovi su

* Vrsta crnog vina. (Prim. prev.)

ga osuđivali zbog vređanja državnog službenika, krađe, provale, nanošenja teških povreda, a vojni sud zbog dezerterstva. O njegovim podvizima se ne priča, o njima se šapuće. O njemu postoje dve legende, ona o junaku i ona o zločincu. Kada bi u radu dobio napad surovosti, ispuzio bi, navodno, noću, na svoju ruku, iz poslednjeg rova i otišao četvoronoške, u potpunoj tišini, do neprijateljskog rova, naoružan samo bodežom, da prekolje zaspaloga stražara radi pukog uživanja u šištanju arterijske krvi pri dodiru s vazduhom. Priča se da drži nož na sebi svojstven način... Sigurno je bio „kajman sa Pjave“, jedan od pripadnika desantnih jedinica koje su prelazile noću preko reke da bi ubijale stražare na obali koju su držali Austrijanci. Nagi, tela umazanog sivom ilovačom kako bi se stopili s rastinjem na obali, preplivavali su ledenu, nabujalu reku u oktobru zbog surove male smrti u neprijateljskom taboru. Kajmani nisu praktično ničemu služili, ni na taktičkom niti na strateškom planu, a ipak su bili neophodni za pobedu u ratu. Ta legendarna stvorenja – možda čak nepostojeća, možda plod propagande – čuvala su tajnu koja se prenosi od iskonskih vremena: da je noć mračna i puna užasa.

„Bliska borba više ne postoji“, rečeno je, sa žaljenjem, za Prvi svetski rat. „Nikada nijedan zločinac nije bio ratni heroj“, ponavljali su oduvek čestiti, pošteni oficiri. Izgleda da čovek koji sedi preko puta Musolinija, i zabija glavu u porciju kelja sa svinjskom kožuricom, papcima i glavom onako kako bi neka životinja zaronila krvavu njušku u utrobu plena, opovrgava obe tvrdnje.

Za Musolinijevim stolom se malo priča. Hrana se jede u tišini, natmureno se gleda u dno čaše. Već se sve zna. Ali jedan krupan i bučan tip prilazi tom stolu, s crnom kravatom koja landara i naherenim šeširom širokog oboda, i počinje da brblja o nekim vrlo ozbiljnim incidentima, eksplozijama, krvavim svađama. Nije jasno da li priča o nečemu što se desilo ili preti. Musolini mu daje znak da učuti. Taj čovek što preti i bulazni zastane, otvorenih usta, otkrivši krater na mestu gde su bila dva gornja sekutića, koja mu je polomio kamen za vreme jednog uličnog skupa. Zove se Domeniko Geti, i on je iz Romanje, anarhista, s Musolinijem je

bio još kao mladi iseljenik u Švajcarskoj, ubica sveštenika, mutan, nasilan, zaverenik, besprizornik.

Musolini mu onda da znak da sedne i naruči činiju lazanja s umakom od paradajza. Direktor lista *Popolo d'Italija* može noću sam da se vraća kući pešice zahvaljujući, između ostalog, i simpatijama koje, uprkos svemu, uživa u krugovima vrlo agresivnih milanskih anarhista. Geti se baci na jelo i za stolom ardita ponovo zavlada tišina.

Galama se, međutim, pojačava u maloj zasebnoj sali, pored njih. Toči se vino i ori se pesma. Radnici socijalističkog lista *Avanti!*, čije je sedište u viji San Damjano, odmah iza vije Červa, pevaju iz sveg grla „Crvena zastava će pobediti!“* Sada nazdravljaju 17. februaru, danu kada su Milano i Italija, nakon što su se na brzinu otreznili od pobede nacije nad istorijskim austrijskim neprijateljima, prestravljeno otkrili da u njenoj budućnosti postoji novi neprijatelj: bolševička revolucija.

Tog nezaboravnog dana četrdeset hiljada radnika u štrajku prodefilovalo je do Arene uz zvuke trideset duvačkih orkestara, mašući hiljadama crvenih zastava i noseći transparente na kojima su proklinjali upravo završeni pobednički rat. Sadistički metež u kome su bogalji prikazivani kao jezivi živi dokazi tereta rata koji su želele gazde. Socijalisti su pljuvali u lice oficirima u uniformi koji su im samo dan ranije naređivali da krenu u juriš, tražili su raspodelu zemlje, tražili su pomilovanje za dezertere.

Onom drugom Milanu, nacionalističkom, patriotskom, sitnoburžoaskom, koji je hiljadu devetsto petnaeste ratu dao deset hiljada dobrovoljaca, Italiji Benita Musolinija činilo se da u toj povorci „ponovo oživljavaju čudovišta dekadencije“, da svet, u kome je tek uspostavljen mir, „podleže bolesti“.

Činjenica da su socijalisti stavili žene i decu na čelo ostavila je naročito snažan utisak na Musolinija i ljude poput njega. Politička mržnja koju su urlala senzualna usta žena i balavaca bila je zastrašujuća, zreli muškarac koji je želeo rat bio je preneražen

* *Bandiera rossa trionferà!*, jedna od najpoznatijih pesama italijanskog radničkog pokreta. (Prim. prev.)

i zbunjen. Razlog je bio vrlo jednostavan. Tom autoritarnom, patrijarhalnom, mizoginom dućandžiji antimilitarističko i anti-patriotsko urlanje žena i dece nagoveštavalo je nešto zastrašujuće i nečuvano: budućnost bez njega. Dok je povorka išla ulicama, buržuji, trgovci i ugostitelji žurno su zatvarali prozore, spuštali roletne i zamandaljivali vrata. Pred tom budućnošću zatvarali su se u tamnicu sadašnjosti.

Musolini je narednog dana potpisao oštar uvodni članak „Protiv povratka zveri“. Pobornik ulaska Italije u rat svečano je obećao da će braniti poginule u njemu, koje su, po njegovim rečima, demonstranti vređali, da će ih braniti sve do jednog, „čak i po cenu da kopa rovove na ulicama i trgovima našeg grada“.

Za stolom socijalista sada se prešlo na žestoka pića, na rakije. Sve se više lumpuje. Raspaljena alkoholom, njihova mržnja se sve jasnije ispoljava. Razaznaje se ime Benita Musolinija, „izdajnika“, koje više neki promukli glas.

Za stolom u uglu Albino Volpi, koji pokušava da isecka kožuricu, instinktivno drugačije uhvati nož. Bled, pogođen uvredama nekadašnjih drugova, ali razborit, Musolini ga zadrži tako što neprimetno zavrti glavom. Oči mu zasuze, usne se malčice razmaknu, udahne vazduh kroza zube, kao da se u njemu širi spora gangrena neke stare patnje, bol zbog mladalačke ljubavi, brata koji je umro od velikih boginja.

„Izdajnik“ se onda pribere. Okrene glavu da potraži onoga koji ga optužuje. Sretne oči nekog mladića – jedva da ima dvadeset godina – sitnog, riđokosog, svetle kože posute pegama. Momak izdrži njegov pogled, s ponosom nekoga ko doprinosi oslobađanju potlačenog čovečanstva.

Musolini uzme šešir. Odlučno odbije prajnu ardita. Dok ide ka izlazu, učini mu se da krajičkom oka vidi da je Albino Volpi ponovo drugačije uhvatio nož.

Musolini okrene glavu i izađe na ulicu. „Arditi protiv pacifista, socijalisti protiv fašista, buržuji protiv radnika, ljudi jučerašnjice protiv ljudi sutrašnjice.“ Milanska noć ga dočekuje kao polje u kome se mešaju dve sile, koje žive isti život, jedna pored druge u

njegovim arterijama, sa jasnim, stalnim osećajem da jedna mora da ubije onu drugu.

Kod kuće, na viji Foro Bonapart, čekaju ga Rakele, njegova žena, i dvoje dece. Ali još je rano. Odluči da ponovo prođe kroz Botonuto, zastane u Vikolu dele Kvalje, izbaci otrove od tog dana u neku prostitutku, jednu od onih javnih žena, željenih i prezrenih, koje on i drugi povratnici iz rata poput njega rado nazivaju „pisoarima od mesa“.

Dok se Benito Musolini penje pešice vijom Červa, učini mu se da čuje bolni vrisak koji dolazi iz restorana. Ali nije siguran u to. Možda to samo grad vrišti u snu.

Tebi, Musolini, svaka čast za ono što radiš; ali, tako ti Boga, nastavi žestoko da udaraš jer još ima toliko „starudije“ koja nam stoji na putu. S tobom smo u mislima ali ćemo uskoro doći da budemo uz tebe.

Telegram oficira
27. jurišnog bataljona,
objavljen u listu *Popolo d'Italija* 7. januara 1919.

Najniži slojevi društva su se naoružali revolverima i bodežima, karabinima i ručnim bombama... Ljudima iz najnižih slojeva pridružila se školska omladina, opijena ratnim romantizmom, uma pomućenog patriotizmom, koja u nama socijalistima vidi „Nemce“.

Đačinto Menoti Serati, vođa maksimalističkog krila
Italijanske socijalističke partije

*Amerigo Dumini
Firenca, kraj marta 1919.*

Zlo je i naopako. Nema se ni prebijene pare. Ponekad se i gladije. Za šta su se borili?

Čovek koji izlazi iz vojne bolnice u Viji dei mile hramucka. Čini se da je nakrivljen zbog zamotane leve ruke okačene o masivni vrat. Nosí otkopčanu bluzu od uniforme arditá, sa prorezima sa strane osmišljenim za brže vađenje bombi i sa crnim oznakama čina na okovratniku. Na levoj ruci, koju skriva zavoj, platnena oznaka sa crtežom rimskog mača sa drškom u obliku sfingine glave. Kraljevski bodež, koji mu visi za pojasom, jasno se, međutim, vidi. Njegovo nabijeno i teško telo, asimetrično zbog bolesti, zauzima ceo pločnik na strani gde su šine. Prolaznici koji se susreću s njim u Viji dei mile odmiču se od njega. Neki čak prelaze na drugu stranu ulice.

U vojnoj bolnici svi nekadašnji pripadnici jurišnih bataljona besno ponavljaju istu pesmu: to je sramota, otpustili su ih iznenađá, onako kako se otpušta služavka. Generali su prethodno hteli da ih ponize tako što su ih, nakon završetka rata, mesecima terali da marširaju, po kiši i u blatu, kako bi im nametnuli malo discipline kojoj se niko nikad nije usudio da ih podvrgne dok su služili za jurišanje na neprijateljske rovove, a onda su ih političari ponizili tako što su ih otpustili noću, u tišini. „Da se ne izaziva“, rečeno je. A ko to nije smeo da se izaziva? Dezerteri, defetisti, socijalisti koji su demoralisali vojsku i prouzrokovali poraz kod Kobarida,

ljudi kao Treves, koji je u Parlamentu vikao „nijedna više zima u rovu“, licemeri ovog pape, koji je pokolj njihovih drugova nazvao „nepotrebnim masakrom“. I da bi zadovoljili taj ološ, sada su ih tako raspustili, u potaji, bez pesme, bez cveta, bez ulice prepune zastava. Junaci su se krišom vratili u građanski život kao lopovi u Gospodovu kuću.

Čovek se vuče Vijom delji artisti, pa kroz Borgo dei Pinti, idući ka centru Firenze. Rekli su mu da u Milosrdnom bratstvu možda mogu da mu pomognu. Tamo imaju gradski prevoz za invalide. Možda ima nešto i za njega. Da, zato što su im dezerteri, dok su oni rizikovali život za otadžbinu, kod kuće krali posao i sada je ratni begunac na radnom mestu, a borac gladuje. U Francuskoj su povratnici iz rata pobedonosno prodefilovali ispod Napoleoneve Trijumfalne kapije, u svim zemljama su ih uzdizali kad su došli, a njih, koji su uništili jednu od najvećih imperija u istoriji, iznurivši se u džinovskoj epopeji, njih su poslali kući po mraku i na vrhovima prstiju. Nema marša na Beč, nema parada, nema kolonija, nema Rijeke, nema odštete, nema baš ničega. Zlo je i naopako. Živi se od danas do sutra. Za šta su se borili?

Pročelje katedrale od višebojnog mermera blešti na prolećnom suncu. Ogromna Bruneleskijeva kupola, najveća koja je ikada podignuta, kao da veliča slavu naroda koji je, posle Kobarida, smogao snage da pobedi sam sebe. Ali Italija sada ponovo srlja u ambis, u štrajkove, sabotaže „crvenih“, koji hoće da je potčine Moskvi, kao da nisu i oni Italijani, kao da se slave treba stideti. Kao da je treba okajati. Kao da treba okajati ratni duh. Tako je u Parlamentu uzviknuo senator Treves. I sada bi pobedu hteli da naplate onome ko je već platio znojem i krvlju, intervencionistima, povratnicima iz rata, bogaljima, braći koja su noću pružala otpor na visoravnima. Nitijeva vlada naseda na podvalu. Ponižava momke sa Pjave tako što amnestira dezertere, pobednički rat hoće da otpiše kao neuspešni poduhvat. Čak je tražila od povratnika da ostave uniformu kod kuće, opet zato da se „ne izaziva“. *Avanti!* dodaje da su Italijani navodno „pobeđeni među pobednicima“. I u pravu je. Vlada opšte rasulo za vreme ovog beskonačnog povlačenja. Zlo je i naopako.

„Dole kapitalizam!“ Povik dolazi od grupe zidara koja popločava trg ispred bočnog ulaza u crkvu Santa Marija del Fjore. Ljuti su na njega, vređaju besramnog vojnika u uniformi koji hramljući, s rukom vezanom oko vrata, ide ka sedištu Milosrdnog bratstva. Optužuju ga da je želeo imperijalistički rat gazda. Viču mu da je „ubica“, „bednik“.

Ulaz u Milosrdno bratstvo je nedaleko odatle, radnika je petorica-šestorica, vojnik je sam, u lošem stanju. Ali i prebledo od besa. On se javio kao dobrovoljac u Bazeđovu „Četu smrti“, ne zato da bi izbegao napore, već zato što mu se dopadala pustolovina, kao kad je bio dečkić u Americi, na kontinentu čije ime nosi; on je učestvovao u bici na planini Sant’Osvaldo, u Valzugani, gde je ceo bataljon uništen u čeonom napadu na neprijateljske položaje; on je u danima borbi za Vitorio Veneto, na planini Pertika, na neosvojivom vrhu Grapa, visokom hiljadu petsto metara, koji su pedalj po pedalj otimali od Austrijanaca, ranjen rafalnom paljbom iz mitraljeza otvorenom iz neprijateljskog aviona, ali je odbio da ode u bolnicu i vratio se na prvu liniju fronta, gde ga je, tri dana kasnije, ranio, po drugi put, šrapnel projektila koji je eksplodirao u bateriji; njega je, zbog osvajanja jednog utvrđenog položaja u Valzugani, Bazeđo javno pohvalio pred generalom Graciolijem, njemu su dodelili srebrni orden i ratni krst, on rat nosi u ukočenim kostima leve šake, on je iskoristio vanredno odsustvo da ode na naporno putovanje u Albaniju, zajedno sa svojim ratnim drugom Bankelijem, u uzaludnu potragu za grobom u kome leži njegov brat Albert, poručnik 35. bataljona streljačkog puka koji je prethodne godine poginuo u bici. Njega, čoveka koji nosi ime jednog pustolovnog kontinenta, zlobnici nazivaju bednikom.

To ne može da se podnese. Bolje onda da je ostao tamo, da đubri zemlju među dolinama na Grapi.

Vojnik stane kao ukopan nasred trga. Vikne: „Dezerteri!“ Maši se za bodež.

U trenu se ustremljuju na njega. Momak go do pasa, nizak i plećat, unese mu se u lice i tresne ga dvaput pesnicom u zube. Pobednički vojnik je već na zemlji, ispljuvan, zasut udarcima

nogu. Ćuti, ne viĉe, ne preklinje, ali njegovo snažno telo odraslog muškarca, koje se za samo nekoliko sekundi vratilo od dvadeset pet godina do fetalnog položaja, upućuje bazilici Santa Marija del Fjore svoju jasnu, srceparajuću molbu. Niko je ne ĉuje. Prvi radnik koji ga je napao otkine mu širite ardita sa bluze i nabije mu ih u usta.

Bolničari hitne pomoći ga zatiĉu tako, još sklupĉanog kao odrasli fetus. U tom položaju ga stavljaju na nosila. Nije teško povređen – uboji, ogrebotine, nekoliko polomljenih zuba – ali izgleda da u svetu tog ĉoveka ne postoji više nijedan dobar razlog da povrati uspravno držanje. Moć govora mu se vraća tek kasnije da bi policajcu, koji ga pita za liĉne podatke kako bi sastavio zapisnik, skrenuo pažnju na naglasak.

„Dùmini“, kaže, „Amerigo Dùmini. Sa naglaskom na prvom slogu. Kako se govori u Toskani.“

Filipo Tomazo Marinetti, Benito Mussolini
Milano, 15. april 1919.

Danas je sve utihnulo. Milano zadržava dah.

Tramvajdžije i radnici plinare u noćnoj smeni ne rade od ponoći. U zastoju su sve linije severno od centra grada. Javne službe su obustavile rad. Zatvorene su stotine fabrika u kojima radi ogromno stanovništvo industrijski najrazvijenijeg italijanskog grada. Sve do jedne. Ni jedan jedini radnik nije došao na posao.

Cela proleterska masa je na periferiji, ali se ovoga puta štrajk odrazio i na centar. Zatvorene su sve prodavnice, svi lokali na korsu Vittorio Emanuele, Pjaci del Duomo, u Galeriji. Kao što je i sve drugo zatvoreno u svim delovima grada. Snage javnog reda ili vojska čuvaju banke, ali su zatvorene. Gradske kancelarije su zatvorene. Prodajna odeljenja su zatvorena.

Pre dva dana, 13. aprila ujutru, posle vatrenog okršaja s policijom, socijalistički skup u viji Gariljano završen je sa nekoliko ranjenih i jednim mrtvim. Trebalo je da govori Filippo Turati, ali se, ne zna se zašto, stari vođa reformističkog i humanističkog socijalizma nije pojavio. Umesto njega, reč je uzeo Ecio Skjaroli. Revolucionarni anarhista je žestoko napao Mussolinija i pozvao radnike da silom osvoje vlast. Policajci na konjima su grubo rasturili okupljene u viji Borsijeri. Masa je prvi put reagovala. Kamence, rušilački bes, udarci motkama. Okršaj je bio žestok. Policajci i karabinijeri nisu mogli da veruju. I morali su da se povuku, pošto ih je potisnula okupljena svetina koja nije popuštala. Onda je

doveden odred artiljeraca: otvorili su vatru na narod, kako uvek rade u poslednjih gotovo sto godina. Narod je odgovorio proglašavanjem generalnog štrajka za 15. septembar. Po svemu sudeći, biće proliveno još krvi. Spirala nasilja se, kao i obično, sve više ubrzava sa svakim novim proleterskim krvoprolićem.

Milano poslednjih četrdeset osam sati živi u neprekidnom iščekivanju. Više se ne diše. Nervna napetost je postala nepodnošljiva. Proširila se, primećuje Musolini u svom listu, „glupa panika“, slična onoj koja obuzme ljude na najavu neprijateljske ofanzive. Od pre nekoliko meseci čekanje ispunjeno strepnjom postalo je preovlađujuće, gotovo stalno. *Avanti!*, koji vodi Đačinto Menoti Serati – nekadašnji lenjinistički nastrojani istovarivač uglja koji je 1914. zamenio upravo Musolinija na čelu socijalističkog dnevnog lista – proletere svakodnevno drži u stanju pripravnosti zbog predstojećeg revolucionarnog talasa. Talas za to vreme već preplavljuje Evropu.

U novembru, u Minhenu, Kurt Ajzner je Bavarsku proglašio socijalističkom republikom. U februaru ga je upucao grof Anton Arko-Valaj, minhenski aristokrata izbačen iz tajnih loža ekstremne desnice zato što je sin Jevrejke. Socijalisti, koji se sa komunistima bore za upražnjeno mesto na vlasti, proglasili su 6. aprila „Bavarsku Sovjetsku Republiku“, kojom upravlja Ernst Toler, potpuno nesposoban dramaturg. Čovek kome je poverio spoljne poslove, više puta lečen u psihijatrijskoj bolnici, objavio je Švajcarskoj rat zato što je Sovjetskoj Bavarskoj odbila da pozajmi šezdeset lokomotiva. Tolerova vlada je pala posle šest dana, zamenili su je komunisti, predvođeni Eugenom Levinom, koga radnici slave kao „nemačkog Lenjina“. Nekoliko dana ranije, 21. marta, Šandor Garbaj i Bela Kun su, u Budimpešti, proglasili Mađarsku Sovjetsku Republiku, sklopili savez sa Lenjinovom Rusijom i upali u Slovačku i napali Rumuniju ne bi li povratili teritorije izgubljene posle poraza u ratu.

Ukratko, mesecima se svakodnevno iščekuje. Dok slušaju vatrene govore svojih tribuna, njušeći nejasni miris krvi što ispunjava vazduh, desetine hiljada proletera koji se ovog prepodneva 15.

aprila hiljadu devetsto devetnaeste tiskaju na skupu u milanskoj Areni, osećaju da se bliži revolucija, njen teror. Svi, baš svi, očekuju kataklizmu.

U ranim popodnevrim satima, bez ikakvog unapred pripremljenog plana, prethodnica, sačinjena od nekoliko hiljada demonstranata, odvaja se od ogromne povorke, kao da ju je privukla magnetna sila katastrofe, i provalivši u viju Orefiči, kreće ka katedrali. Protest se izliva sa stadiona na ulice, ide ka revoluciji. Posleratnom periodu se žuri. Ne može se svakodnevno živeti sa apokaliptom na horizontu.

Čovek koji na Pjaci del Duomo, s druge strane vojničkog kordona, u koji se socijalistička povorka odmah zaleće, drži zapaljivi govor grupici buržuja, oficira, studenata, arditia i fašista, čvrsto se držeći za mermernog lava na postolju konjičke statue Vitorija Emanuele II, prvog italijanskog kralja, po zanimanju je pesnik. Zove se Filipo Tomazo Marinetti i hiljadu devetsto devete je osnovao prvu istorijsku „prethodnicu“ italijanskog XX veka. Njegov manifest futurističkog pesničkog pokreta imao je odjeka širom Evrope, od Pariza do Moskve; predlaže da se unište muzeji, biblioteke, sve vrste akademija, da se ubije mesečina i peva o velikim masama koje uzbuđuju rad, zadovoljstvo ili pobuna, da se veličaju rat – „jedina higijena sveta“ – militarizam, patriotizam, destruktivno delovanje oslobodilaca, lepe ideje za koje se umire i prezir prema ženi.

Nakon što ga je rečima slavio u slobodi, pesnik je hiljadu devetsto petnaeste lično upoznao rat koji je toliko veličao. Pošto je napustio buržujsku raskoš svoje palate na korsu Venecija, uređene u neogipatskom stilu, dobrovoljno se prijavio u alpince, borio, bio ranjen, vratio se na front, osetio ukus poraza kod Kobarida, a zatim i pobedu u Vitoriju Venetu za upravljачem blindirane lanče model 1Z.

Sada, pošto je sišao sa lava u podnožju spomenika kralja na konju, Filipo Tomazo Marinetti zapovednim tonom poziva prisutne, koji ga zbunjeno gledaju u svojim sivim redengotima i ispod